

IHMINEN OSANA LUONTOA

EKOLOGINEN REALISMI JA KESTÄVÄ

TALOUELLINEN ORGANISOITUMINEN

JOHDANTO

Uudella geologisella aikakaudella ihmislajin valta suhteessa muihin lajeihin on kasvanut ennennäkemättömän suureksi (Ruuska ja Heikkurinen, 2018). Tämä vallan epäsuhta on muuttanut ihmisen luontosuhdetta huomattavasti sekä sitä tapaa, jolla ihmiset organisoivat taloudellista toimintaansa. Tällä niin kutsutulla ihmisen aikakaudella eli antroposeenissa (Crutzen ja Stoermer, 2000; Crutzen, 2002; Waters ym., 2016) luonto näyttäytyy resursivarastona, joka on olemassa palvellakseen ihmisten moninaisia teknistaloudellisia pyrkimyksiä (ks. Heidegger, 1977; Foster, 2009; Steffen ym., 2015; Toivanen ja Pelttari, 2017). Ihmiskeskeiselle ajattelulle ja olemisen tavalle tällainen välineellinen suhtautuminen luontoon ei näyttäydy sellaisenaan ongelmallisena, mutta sen on väitetty johtaneen eksistentiaalisiiin ongelmiin kuten ilmastonmuutokseen ja kuudenteen massasukupuuttoon (Purser ym., 1995; Oittinen, 2011; Ceballos ym., 2015; Heikkurinen ym. 2016). Näin ollen juuri luontosuhteen voi nähdä olevan kestävyyskriisin keskiössä.

Kysymme tässä artikkelissa, mitä länsimaista kulttuuria ja sen nykykriisejä heijastelevat humanistiset ja posthumanistiset teoreettiset ja filosofiset lähestymistavat tarjoavat kestävään taloudelliseen organisoitumiseen. Kirjoituksemme päätavoitteena on kehittää

kokoavaa ja kattavaa tapaa tutkia ja käsitellä luontoa luonnossa, jota kutsumme ekologiseksi realismiksi. Ekologinen realismi teoreettisena viitekehyksenä rakentuu kriittisen realismin (kts. esim. Archer ym., 1998), historiallisen materialismin (kts. esim. Marx ja Engels [1846] 1998; Foster, 2000; Malm, 2018) sekä luontokeskeisen ja syväekologisen (kts. esim. Naess, 1989; Heikkurinen ym., 2016) ajattelun pohjalle (kts. myös Bonnedahl ja Heikkurinen, 2018; Bonnedahl ja Caramujo, 2019). Sen pääperiaatteiden mukaan luonto ei pelkisty välineeksi, vaan kestävä elo maapallolla perustuu ennemmin luontokeskeisiin olemisen tapoihin sekä luontokeskeisiin arvoihin ja käytäntöihin. Pohdimme kirjoituksemme lopuksi, miten kestävää taloudellista organisoitumista tulisi lähestyä ekologisen realismin näkökulmasta.

Väitämme myös, etteivät monet olemassa olevat humanismin ja posthumanismin ajatussuuntausten ja -virtausten (kuten esim. konstruktionismi, ”hybridismi” ja uusmaterialismi) tavat käsitellä luontoa tai luonnon ja talouden kytköksiä edistä ymmärryksen lisääntymistä ja/tai poliittista toimintaa kestävyteen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Katsomme näiden lähestymistapojen olevan osin harhaanjohtavia ja puutteellisia ja siten riittämättömiä kestäväen taloudellisen organisoitumisen perustaksi. Konstruktionismi, ”hybridismi” ja uusmaterialismi ovat kaikki vaikutusvaltaisia teorioita ja näkökulmia yhteiskunnallisessa

ympäristöntutkimuksessa (erityisesti kahden viime mainitun suosion kasvu on ollut viimeisen 15 vuoden aikana merkittävää). Tästä syystä olemme valinneet juuri nämä lähestymistavat tarkastelumme kohteiksi. Aihe ja siihen liittyvä kirjallisuus on kuitenkin niin laaja, ettemme pysty tässä kirjoituksessa esittelemään kyseisiä näkökulmia kattavasti (sama pätee myös ekologiseen realismiin). Tämän takia keskitymme humanismin ja posthumanismin luontokäsityksiin, keskeisimpiin argumentteihin ja niiden tuottamiin johtopäätelmiin suhteessa ekologiseen realismiin.

Jaamme Andreas Malmin (2018) kanssa ajatuksen siitä, että vaikka teorioiden ja käsitteiden rooli yhteiskunnallisten ja ekologisten ongelmien ratkaisemisessa tulee aina olemaan rajallinen, ne eivät saisi toimia esteenä ekologisen kriisin lievittämiselle tai ymmärryksen tarkentumiselle. Tahdomme tuoda esiin vaihtoehdoisen lähestymistavan tutkia, käsitellä ja ymmärtää luonnon ja talouden välistä vuorovaikutusta. Lähestymistapaamme voi pitää vaihtoehtona humanistiselle ja posthumanistiselle ajattelulle, vaikka se osin perustuukin niiden perinnölle. Malmin kirjassaan esittämää kantaa mukaillen on selvää, ettei yksittäinen teoria tai sen kehittäminen vielä ratkaise yhtäkään ekologista tai yhteiskunnallista ongelmaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että teorioiden kehittäminen tai kritisoiminen ei olisi tarpeellista; kritiikin ja vaihtoehtojen kehittelyn kautta on mahdollista päästä käsiksi esimerkiksi nykyisen akateemisen, poliittisen ja yhteiskunnallisen ajattelun ongelmakohtiin sekä siihen millaisia ekologisia ja poliittisia seurauksia tietynlaisella ajattelulla mahdollisesti on. Teoria ja teoreettinen työ voivat siis edesauttaa vaihtoehtoisten käytäntöjen syntyemisessä ja niiden suuntaamisessa ekologisesti kestävämpään suuntaan. Ekologinen realismi kehittelyn kautta pyrimme osaltamme edesauttamaan tätä muutosta.

Ekologinen realismi (esim. Bonnedahl ja Heikkurinen 2018; Bonnedahl ja Caramujo 2019) on tieteenfilosofinen tarkastelutapa sekä

tutkimusmenetelmä. Sen kautta on mahdollista tutkia ja ottaa kantaa ontologisiin kysymyksiin (Mitä on olemassa? Mitä on? Mitä oleminen on?), epistemologisiin kysymyksiin (Millaista tietoa on mahdollista saada luonnosta? Mitä on tieto ja tietäminen? Millaista eri tietoa ja tietämistä on?) ja aksiologisiin kysymyksiin (Mitä on tehtävä ekologisen kriisin ratkaisemiseksi? Mikä on oikein? Mitä on oikeudenmukaisuus ja millaista toimintaa se edellyttää?). Ekologisen realismin mukaan ihminen on osa luontoa, laji muiden lajien joukossa. Luonto on olemassa ihmisestä riippumatta ja asioita tapahtuu luonnossa ihmisistä ja heidän olemassaolostaan huolimatta. Luonnon olemassaolo ei siis ole riippuvainen ihmisestä, vaikka ihmiset ovatkin riippuvaisia luonnosta (Heikkurinen ym. 2016). Ihmisellä, kuten muillakin lajeilla, on oma erityinen olemisen tapansa ja toimijuutensa, jonka seurauksia voidaan arvioida suhteessa muihin lajeihin, ei-elävään luontoon ja ekosysteemeihin. Näiden seikkojen ohella ihmislajin historia on esimerkiksi talouden ja teknologian kehityksen suhteen kumulatiivinen, materialistinen ja kulttuurisidonnainen prosessi, joka on täysin yhteenkietoutunut luonnonprosessien kanssa, jotka asettavat kehyksen ja rajat talouksien toiminnalle sekä niiden laadulle (Foster 2000; Malm 2018). Näin ollen ihmisen toiminnan tulee olla sopivassa suhteessa muuhun luontoon – myös muilla lajeilla on oikeus lajityypilliseen elämään ja kukoistukseen (Naess 1989; Heikkurinen ym. 2016). Luontokeskeisen ajattelun ja toiminnan ei kuitenkaan tarvitse johtaa ekologiseen determinismiin (ks. esim. Bettini ja Karaliotas 2013) tai reduktionismiin (ks. esim. Daly 1996), vaan pyrkimyksemme on nimenomaan kehittää holistinen tapa tutkia ja käsittää luonto.

Lähdemme liikkeelle luonnon käsitteellistämisen ongelmallisuudesta. Tämän jälkeen siirrymme tarkastelemaan lähemmin ekologisen realismin perusolettamuksia, mitä seuraa humanismin ja posthumanismin yleisluontoinen kritiikki. Näiden osioiden pohjalta

vertailemme lyhyesti ekologisen realismia, humanismia ja posthumanismia toisiinsa niiden ontologisten, epistemologisten ja aksiologisten perusolettamusten pohjalta. Päätämme kirjoituksen osioon, jossa pohdimme miten taloudellista organisoitumista tulisi lähestyä ekologisen realismin näkökulmasta.

LUONNON KÄSITTEELLISTÄMISEN

PULMALLISUUS

Kysymys ”Mitä tai mikä luonto on?” on vaikea ja monipolvinen, mikä on varmasti yksi syy miksi monet välttävät käyttämästä kokosanaa tai pidättäytyvät sen määrittelystä (kts. esim. Biro, 2009). Otamme kuitenkin haasteen vastaan. Lähdemme luonnon määrittelyssä liikkeelle niin sanotusta realistisesta luonnon määritelmästä, jossa luonto mielletään kokonaisuudeksi (von Wright 1987): luonto on olemassa ja luonto on olemassa ihmisestä tai ihmisen siihen kohdistamista määrittelmästä ja erotteluista huolimatta (Naess 1989). Katsantokantamme ei näin ollen ole ihmiskeskeinen, vaikka määritelmämme ovatkin ihmislähtöisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että määrittelemme ja teemme näitä erotteluja, jotta muut ihmiset ymmärtäisivät mitä luonnolla tarkoitamme ja miten siihen tulisi suhtautua vaikkapa lajien välisten suhteiden näkökulmasta (ks. esim. Elder-Vass 2015).

Tarkemman realismiin tukeutuvan määritelmän luonnosta on tehnyt Kate Soper (1995) kirjassaan *What is Nature? Culture, Politics and the Non-human*. Hänen mukaansa luontoa ovat ”ne materiaaliset rakenteet ja prosessit, jotka ovat itsenäisiä ihmisen toiminnasta (siinä mielessä, etteivät ne ole ihmisen tuotoksia) ja joiden kausaaliset voimat ovat välttämättömiä edellytyksiä kaikelle ihmistoiminnalle asettaen rajat myös toiminnan laadulle” (132–133, kirjoittajien oma suomenos). Tämän määritelmän mukaan ihminen ei

ole luonnosta erillinen osa. Soper tarkoittaa näkemyksemme mukaan ”itsenäisyydellä” sitä, että luonto ei kokonaisuutena tarvitse kaikkia osiaan, kuten ihmistä, mutta ihminen tarvitsee luontoa, koska ihmisten olemassaolo riippuu siitä. Von Wrightin (1987) ja Naessin (1989) ja Soperin määritelmät ovat lähtöpiste tarkastelullemme. Pyrimme osaltamme tarkentamaan niitä ja samalla osoittamaan kohtia, joissa vaihtoehtoiset ideat ja tavat käsittää luontoa ovat näkemyksemme mukaan vahvempia, puutteellisia tai harhaanjohtavia.

Ennen kuin tutustumme tarkemmin näihin lähestymistapoihin sekä itse ekologiseen realismiin, on huomionarvioista mainita, että vaikka Soperin määritelmä auttaa meitä ymmärtämään sitä mitä olemme tarkastelemassa, on se lopulta vain yksi abstraktio muiden joukossa. Koska luonto ei rajoitu diskursseihin, sanat tai kirjoitukset eivät voi koskaan täysin tavoittaa luontoa. Kieltä ja määritelmiä käytettäessä on oltava varuillaan, ettei esimerkiksi luonnon kaltaista kokonaisuutta tule pelkistää neeksi joksikin, mitä se vain osittain on. Toisin sanoen kieli on ilmaisussaan aina riittämätön ja puutteellinen, mikä on hyvä pitää mielessä myös ekologisen realismin tapauksessa.

Tahdomme painottaa, että luonto itsessään pakenee määritelmiä, koska luontoa ei pysty tavoittamaan kaikessa rikkaudessaan ja olevaisuudessaan sortumatta yksinkertaistuksiin. Toisaalta taas kattavamman luonto-määritelmän ongelma on se, että se ei kerro oikeastaan mitään siitä millainen luonto on tai millaista on olla luonnossa. Käsitteet luonnosta ovat myös pääosin paikka- ja kulttuurisidonnaisia: vaikka voidaan väittää, että tietyllä hetkellä olemassa olevat oliot (esimerkiksi harmaakarhut, ihmiset, ahvenet, kyykäärmeet, hirvikärpäsät, rauduskoivut, auringonkukat, jne.) jakavat tietynlaisen olevaisuuden kokemuksen, mikä tekee luonnosta ja luonnossa olemisesta osin universaalia, ihmisen kokemus ja käsitys luonnosta on hyvin erilainen esimerkiksi Antarktiksella kuin Amazonin sademetsässä tai vaikkapa ihmisellä pohjoisissa havumetsissä

kuin tonnikalalla Tyynen valtameren syvyyksissä.

Ihmiskunnalla ei ole kirjavan historiansa saatossa ollut mitään yleispätevää tai jaettava käsitystä siitä, mitä luonto on. Vaikka on ongelmallista väittää tietyn luontokäsityksen suoraan johtaneen ekologisen kriisin syntymään, voidaan kuitenkin sanoa, että tietynlainen luontokäsitys on vähintäänkin tukenut tai edesauttanut kyseisen kriisin syntyä ja pitkittänyt sen kestoja. Tilanne ja kehitys voidaan kuitenkin muuttaa myös päinvastaiseksi vaikka tämä matka on todennäköisesti pitkä ja kivikkoinen. Ihminen on kykenevä muuttamaan ajatteluaan ja käsityksiään luonnosta kestävämpään suuntaan. Esittelemme seuraavaksi ekologisen realismin perusolettamukset, joiden katsomme tukevan kestävämmän luontokäsityksen syntymistä sekä kestäväää taloudellista organisoitumista.

EKOLOGISEN REALISMIN

PERUSOLETTAMUKSET

Ekologisen realismin voi katsoa pohjautuvan kriittiseen realismiin (esim. Archer ym. 1998), historialliseen materialismiin (esim. Marx ja Engels [1846] 1998; Bhaskar 1983; Foster 2000; Malm, 2018) syväekologiaan (esim. Naess 1989; Heikkurinen ym. 2016), ekofenomenologiaan (esim. Bannon 2014) sekä vahvaan kestävytyteen (esim. Bonnedahl ja Heikkurinen 2018). Näiden ajatusperinteiden ja -virtausten sekä kirjoittajien aiempien tuotoksien pohjalta (ks. esim. Heikkurinen ym. 2016) rakentuu synteesi, jota nimitämme ekologiseksi realismiksi. Siinä luonto on olemassa ihmisestä riippumatta ja luonnosta voidaan saada tietoa, joskin aina vaillinaista ja usein vain kokemusellista ja subjektiivista sellaista (tässä kohtaa vahvasti fenomenologiaan tukeutuen). Historiallista materialismia mukaillen luonnon materiaalis-historialliset prosessit ja kehityskulut

asettavat ihmistoiminnalle tietyn kehyyksen ja rajat. Niiden puitteissa ihminen ja ihmisyhteisöt ovat kehittyneet ja kehittäneet esimerkiksi teknologiaa ja erilaisia taloudellisia organisoitumisen tapoja, kuten feodaaliyhteiskunta ja teollinen fossiilikapitalismi (Malm 2016). Syväekologisen ajattelun ja vahvan kestävytyden näkökulman mukaisesti ihmistoiminnan tulee olla kestävässä, eettisessä ja oikeudenmukaisessa suhteessa muuhun luontoon nähden. Näiden melko yleisten periaatteiden pohjalta esittelemme alla tiiviisti ekologisen realismin peruseriaatteita, joissa sekoittuvat ontologiset, epistemologiset ja aksiologiset kysymykset vaihtoehtoisen ja kestävämmän luontokäsityksen näkökulmasta.

YHDENVERTAISUUS JA RIIPPUVAISUUS

Antroposeenin aikakaudella ihmiskeskeinen maailmankuva on kriisissä. Ihmiskunta ei voi erottaa itseään muusta luonnosta ja sen on hyväksyttävä, että ekosysteemit ovat rajallisia (Georgescu-Roegen 1975; Daly 1979; Steffen ym. 2015) ja, että kunkin ekosysteemin osat ovat riippuvaisia kokonaisuudesta (Naess 1989). Ekologisen realismin edustaman luontokeskeisen ajattelun mukaan luonto on kokonaisuutena tärkeämpi kuin ihminen, koska ihminen on vain yksi eläinlaji muiden joukossa (Ketola 2008), yhtä tärkeä ja arvokas kuin muut lajit, muttei tärkeämpi tai arvokkaampi.

Ihmisyhteisöt vastaanottavat laajan kirjon elämää ylläpitäviä asioita ekosysteemeiltä, kuten ilma, vesi, maaperä, mineraalit, energia, eläimet, kasvit ja mikrobit (Starik ja Rands, 1995). Ihminen on fyysisesti riippuvainen ekosysteemien verkostosta, jotka muodostavat elonkehän ja luonnon kokonaisuuden. Luontokeskeisen ajattelun mukaan itsenäinen osakokonaisuus, esimerkiksi jalkapallojoukkue, sisältyy luontoon tai tarkemmin: se on ekosysteemin sisäinen kokonaisuus, ja se on siten riippuvainen ekosysteemistä. Ekosysteemi itessään ei kuitenkaan ole riippuvainen

jokaisesta osakokonaisuudesta, jonka se sulkee sisäänsä. Se että esimerkiksi jalkapallojoukkue on riippuvainen ekosysteemistä, mutta ekosysteemi ei ole riippuvainen jalkapallojoukkueesta (kts. Heikkurinen ym. 2016), merkitsee hierarkkista suhdetta osan ja kokonaisuuden välille. Ihmisten toiminnalla on vaikutusta ekosysteemeihin, mutta tämä suhde on epäsymmetrinen: ihmiset voivat vaikuttaa ilmastoon polttamalla fossiilisia polttoaineita, jolloin eri kokonaisuuksien (ihmiskunta-ilmast) välillä on keskinäistä vuorovaikutusta, mutta tämä ei tee ilmastoa riippuvaiseksi ihmisestä (kts. myös Malm 2018).

HISTORIALLISUUS, MATERIAALISUUS JA ERITYISYYS

Vaikka aika on tavallaan vain ihmisen idea ajasta, voi silti sanoa, että ”ajan kuluessa” tapahtuu asioita. Tämä johtuu siitä, että ”historia”, tai ”aika”, on materiaalis-energeettinen prosessi. Tänään rakennetut materiaaliset objektit, kuten tiet ja sillat, ovat suurella todennäköisyydellä olemassa myös huomenna, ellei niitä järjestelmällisesti tuhota. Universumi kokonaisuutena on fyysisesti olemassa käyden läpi eri vaiheita, sisältäen erilaisia enemmän tai vähemmän materiaalisia aineksia ja yhdisteitä. Ihmisen historia on kehkeytynyt vuorovaikutuksessa maapallon ja elonkehän luonnonprosessien kanssa, jotka ovat asettaneet sille puitteet ja toiminnan rajat (Soper 1995). Ihmisen historia on ollut monessakin mielessä kumulatiivinen: seuraavat sukupolvet ovat hyödynneet edellisten sukupolvien tietoja, taitoja ja työvälineitä, ja kehittäneet (tai pidättäytyneet kehittämästä) niitä eteenpäin siirtääkseen ne taas seuraaville sukupolville (Foster 2000). Aika ajoin tämä prosessi on katkenut heimojen, kansojen tai sivilisaatioiden kadotessa. Mutta vaikka jokin kulttuuri lakkaa olemasta, se ei silti katoa kokonaan, vaan jättää jälkeensä fyysisiä jälkiä ja todisteita sen olemassaolosta.

Ihmisten toiminnalle luonteenomaista on ollut valmistaa työvälineitä ruoan hankintaan, asumuksen rakentamiseen ja vaatteiden ja varusteiden valmistamiseen osana erilaisia sosiaalisen olemisen muotoja (Georgescu-Roegen 1975). Vaikka osa eläinlajeista hyödyntääkin yksinkertaisia työkaluja toiminnassaan, ihminen on ainoa eläin, joka valmistaa työkaluja yhdistelemällä eri aineita toisiinsa ja ainoa, joka valmistaa työkaluja valmistakseen toisia työkaluja (Malm, 2018, s. 165–166). Tämän lisäksi ihmisen suhde työkaluihin on erilainen kuin esimerkiksi apinoilla: ihmisten tapa käyttää työkaluja on lähtökohtaisesti sosiaalinen mutta myös abstraktioon pohjautuva. Ennen työvälineen valmistusta sen käyttötarkoitus on kuviteltu ja sekä muoto että valmistustapa suunniteltu ennakkoon (Marx [1867] 2013). Jo näiden esimerkkien kautta voimme todeta, että vaikka ihminen on eläinlaji muiden joukossa ja riippuvainen häntä ympäröivien ekosysteemien toiminnasta, ihmiskunnalla on oma erityinen menneisyytensä ja tapansa olla olemassa. Yhtä lailla ihmisen, ihmisyyhteisöjen ja heidän luomuksiansa vaikutus ympäröivään luontoon on erityinen, niin kuin on myös kaikkien muiden elävien olentojen, organismien ja bakteerienkin.

TOIMIJUUS, LUONTAISUUS JA OIKEUS OLEMASSAOLOON

Ekologisen realismin mukaan ihmisen toiminnan seurauksia ja vaikutuksia sekä ihmiseen, yhteiskuntaan että muuhun luontoon tulee voida arvioida. Ilmasto on muutoksessa tällä hetkellä pääosin sen takia, että erityisesti eräät ihmiskunnan edustajat ja heidän edustamansa organisaatiot polttavat valtavia määriä fossiilisia polttoaineita, josta syntyvät päästöt vaikuttavat ilmastoon (Malm 2018). Toimijuus paikantuu tässä kohtaa nimenomaan ihmiseen, eli niihin, jotka polttavat fossiilisia polttoaineita, eikä vaikkapa hiilidioksidiin, jota polttamisesta vapautuu ilmakehään. Tällä tavoin on

mahdollista jälleen tarkentaa erilaisten toimijoiden vaikutuksia niitä ympäröivään luontoon ja jäljittää syy-seuraussuhteita esimerkiksi ilmastonmuutokseen liittyvissä kysymyksissä (mt.). Ilmastonmuutoksen syynä ovat pääosin ihmislajin toimet, ei esimerkiksi kalojen tai hyönteisten. Myöskään kivihiili tai öljy eivät ole itsestään kaivautuneet maasta ja syttyneet palamaan, vaan sen ovat tehneet ihmiset. Näin ollen ihmisten tulee muuttaa toimintaansa, jotta kasvihuonekaasupäästöt saadaan minimoitua tulevaisuudessa eikä haastaa lehmii oikeuteen niiden metaanipäästöjen takia.

Luontokeskeisen ajattelun mukaisesti ihmisen toiminnan tulee olla sopivassa suhteessa muuhun luontoon – myös muilla lajeilla on oikeus lajin luontaiseen elämään ja kukoistukseen (Naess 1989; Heikkurinen ym. 2016). Ekologisessa realismissa, kuten luontokeskeisessä ajattelussa yleisesti, katsotaan itseisarvon ulottuvan kaikkeen elävään – kaikilla ekologisilla organismeilla on oikeus olemassaoloon (Purser ym. 1995). Ihmisen olemassaololle tämä tarkoittaa harkintaa ja rajoja toiminnalle erityisesti antroposeenin aikakaudella. Syväekologisia periaatteita mukaillen ihmisellä ei ole oikeutta vähentää elämänmuotojen rikkautta ja monimuotoisuutta muulloin kuin silloin, kun on kyse elintärkeiden tarpeiden tyydyttämisestä (Naess ja Sessions 1984). Näitä periaatteita seuraten ihmisten taloudelliset toimet, tarpeet ja halut tulee aina asettaa suhteeseen muiden lajien ja ekosysteemien kanssa (Ruuska ja Heikkurinen 2018).

HUMANISTISEN JA POSTHUMANISTISEN LUONTOAJATTELUN KRITIIKKI

Välineellinen luontokäsitys (Heidegger 1977; Foster 2009; Steffen ym. 2015) on syntynyt historian kuluessa. Se on siis peräisin jostakin.

Jotkin tapahtumat, historialliset kehityskulut ja kulttuurisidonnaiset tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että etenkin länsimaalaisessa kulttuurissa ihminen on nähty muusta luonnosta erillisenä ja erityisenä olentona (Taylor 2007). Vaikka on hyvin vaikea kohdistaa ja erotella tarkasti näitä tapahtumia ja kulttuureita, josta välineellinen tapa suhtautua luontoon periytyy, voidaan se paikantaa ainakin jossain määrin humanistiseen ajatteluun ja katsantokantaan (White 1967). Humanistista käsitystä luonnosta on viimeisten vuosikymmenten saatossa noussut haastamaan niin kutsuttu posthumanistinen ajatussuuntaus. Vaikka posthumanismi on ilmiönä ja ajatussuuntauksena monipolvinen, voidaan siitä erottaa tietyt sisäiset yhteneväisyydet ja pääpiirteet (ks. esim. Malm 2018). Huolimatta siitä, että posthumanismi on osittain pystynyt haastamaan humanistisen perinteen ihmiskeskeisen tavan käsittää luonto, piilee myös posthumanismissa omat ongelmansa kestävän luontokäsityksen näkökulmasta. Aloitamme tämän kritiikkiin painottuvan osion yleisluontaisella kuvauksella humanismin keskeisistä ongelmakohdista sen luontokäsitykseen liittyen, jonka jälkeen siirrymme tarkastelemaan posthumanismin eri suuntauksia ja käsityksiä. Kritiikin ohella tämän osion tehtävänä on tuoda esiin niitä kohtia ja tekijöitä, jossa ekologinen realismi osaltaan tukeutuu humanismiin ja posthumanismiin.

Charles Taylor nostaa esiin kirjassaan *A Secular Age* (2007; ks. myös Taylor 1992) niin kutsutun historiallis-kulttuurisen käänteeseen, jonka hän katsoo johtaneen nykyiseen ihmiskeskeiseen humanistiseen kulttuuriin (ks. myös White 1967). Tämä käänne sijoittuu uuden ajan alkuun 1600- ja 1700-lukujen taitteeseen. Taylorin mukaan tuohon aikaan tapahtui muutos ihmisten ajattelussa ja itseymmärryksessä suhteessa Jumalaan ja luontoon: Jumalan luoma valtakunta ei ollutkaan valmis vaan keskeneräinen ja oli ihmisten vastuulla tehdä siitä kokonainen. Näin ihminen alkoi ymmärtää itsensä yhä enemmän Jumalan luomistyön

jatkaajana, jolloin ihminen kohotti itsensä muiden lajien yläpuolelle, jopa irti muusta luonnosta, luomakunnan herraksi. Teollinen ja teellinen vallankumous ovat omalta osaltaan vahvistaneet tätä ihmiskeskeistä ja ihmisen erityisyyttä korostavaa kulttuurista käännettä antamalla ihmiselle mahtavat välineet hallita ja muokata luontoa (White 1967).

Humanistista tapaa korostaa ihmisen erityisyyttä ja sen pohjalta syntyvää maailmankuvaa on kritisoitu laajalti (ks. esim. Heidegger 1978; Foucault 1970; 1984; Soper 1986), mutta tähän kritiikkiin syventymisen sijaan, painotamme humanismin ihmiskeskeisyyttä juuri sen luontokäsitykseen liittyen. White (1967) on todennut tunnetussa artikkelissaan ihmiskeskeisen luontosuhteen juurien juontuvan paljon pidemmälle ja syvemmälle historiaan, aina kristinuskon alkuaikeihin asti. Whiten ja Taylorin historiantulkinnolla on yhteistä se, että ne pyrkivät selittämään sitä, miksi erityisesti länsimaissa ihminen ja luonto on nähty toisistaan erillisinä kategorioina. Toisaalta ne pyrkivät myös kuvailemaan modernin ja uuden ajan ihmisen suhdetta luontoon lähinnä luonnon hyväksikäytön ja taloudellisen arvottamisen näkökulmasta.

Tämän ihmiskeskeisen ja dualistisen luontokäsityksen on myös katsottu olevan osa laajempaa länsimaista filosofista perintöä aina Platonista lähtien (ks. esim. Timaios dialogi, 1999), mihin ovat myös vaikuttaneet Descartesin tekemä kehon ja mielen erottelu (esim. Bateson 1979) sekä Baconin välineellinen luontokäsitys (esim. Taylor 1989, 230-2; Malm 2018, 209-10). Vaikka kartesiolainen dualismi onkin joissakin yhteiskuntatieteellisissä suuntauksissa kuopattu aikansa eläneenä ontologisena katsantokantana (esim. Bateson 1979; Heikkurinen ym. 2019), se ei ole näkemysmme mukaan vaikuttanut vallitsevaan välineelliseen ja ihmiskeskeiseen luontokäsitykseen länsimaissa. Kartesiolaisen dualismin sijaan modernissa ympäristöajattelussa erityisesti Baconilta ja hänen aikalaisiltaan peräisin olevan luontokäsityksen on tulkittu osaltaan

johtaneen ihmisen ylivaltaan muuhun elonkehään nähden sekä ylipäätään luonnon aliarvostukseen. Tämän seurauksena luontoa on pidetty mekaanisia lakeja noudattavana raaka-ainevarastona, jonka päätehtävänä on ollut palvella ihmiskuntaa ja sen moninaisia teknis-taloudellisia pyrkimyksiä (kts. Oittinen 2011, 11–12). Tätä käsitystä luonnosta ja sen tarkoituksesta ovat puolestaan tukeneet talous-poliittiset ideologiat, teollistuminen ja fossiilikapitalismin kehittyminen, jotka perustuvat talouskasvuun ja luonnonvarojen laajamittaiseen hyväksikäyttöön (Moore 2015; Malm 2016; Ruuska 2018). Myöskään marxilainen ja kapitalismikriittinen humanismi ei ole tuonut ihmiskeskeiseen luontokäsitykseen muutosta: marxilainen teoria, tutkimus ja politiikka kun ovat olleet historiansa perusteella enimmäkseen teollisuutta puoltavia sekä edistys- ja teknologiauskoisia (ks. esim. Benton 1989; Wendling 2009; Pyllkö 2011).

Nykyajattelussa ja -tutkimuksessa humanistista perinnettä edustavat ennen muuta tietyt konstruktionistiset tavat jäsentää erityisesti ihmisten maailmaa. Vaikka ideat luonnosta – kuten kaikki ideat – ovat sosiaalisia konstruktioita, luonto itsessään ei pelkisty yhteenkään ideaan. Ilmaston lämpeneminen ja sen käsitteellistäminen eivät ole sama asia (Soper 1995). Fossiilisten polttoaineiden polttaminen lämmittäisi ilmastoa, vaikka emme pysyisi tätä käsittämään tai vaikka meillä ei olisi olemassa tarvittavia välineitä lämpenemisen mittaamiseen (Malm, 2018). Tätä näkemystä vastaan ”idealistinen konstruktionismi” väittää kärjistetysti, ettei ole olemassa muuta luontoa tai luontokäsitystä kuin se, joka syntyy ihmisen ideoiden kautta (Biro 2009). ”Kirjaimellisen konstruktionismin” mukaan kaikki luonto on enemmän tai vähemmän ihmisen tuottamaa. Kun ihminen kohtaa ”luonnon”, tulee luonnosta silloin ihmisen tuotos. Mutta esimerkiksi marmorikiven muokkaaminen patsaaksi ei ole sama asia kuin marmorin valmistaminen tai tuottaminen. Jonkin asian tuottaminen tarkoittaa, ettei sitä ollut ennen olemassa. Puhe-

lin on ihmisten tuottama esine, mutta esimerkiksi hiilen kierto ei ole, vaikka ihminen onkin vaikuttanut siihen (Malm 2018).

Konstruktivistiset tavat käsittää todellisuus ovat edelleen vaikutusvaltaisia lähestymistapoja yhteiskunnallisessa ympäristötutkimuksessa, mutta niiden suosio vaikuttaa tällä hetkellä olevan huomattavasti pienempi kuin Bruno Latourin kirjoitusten pohjalta syntyneen toimijaverkkoteorian (ks. esim. 1993; 2005; 2014) tai Coolen ja Frostin (2010) sekä Baradin (2003) puolustaman ja Latourista inspiraationsa ottaneen uusmaterialismin tai Harawayn (2016) ja Wolfen (2010) posthumanismin, jota voidaan pitää jonkinlaisena katto- tai sateenvarjokäsitteenä näille lähestymistavoille. Posthumanistiset lähestymistavat ovat syntyneet osaltaan reaktiona humanistiselle ajattelulle ja yleisesti onnistuneet irtautumaan humanistisen perinteen ihmiskeskisyydestä ja dualistisesta tavasta käsittää luonto ja yhteiskunta. Kuitenkin myös posthumanistisissa näkökulmissa piilee omat ongelmansa erityisesti liittyen kysymyksiin syy-seuraussuhteista, vastuusta ja toimijuudesta.

Andreas Malm (2018, luku 2) huomauttaa kriittisessä tarkastelussaan, että toimijaverkkoteoriassa, tai hybridismissä niin kuin hän sitä kutsuu, yhteiskunta ja luonto – sosiaaliset ja luonnolliset ilmiöt – ovat sekoittuneet toisiinsa siinä määrin, että niistä on ”tullut yhtä”. Hybridistisen näkemyksen mukaan se, että asiat ja kokonaisuudet kuten ihminen, auto, betonisilta ja joessa virtaava vesi ovat tekemisissä toistensa kanssa, tarkoittaa sulautumista hybridiksi tai kvasiobjektiksi (ks. Latour 1993). Hybridi on näin toimijaverkko tai kooste, joka on osittain ihmisen muokkaamaa luontoa ja luonnon ainesta (esim. auto ja betonisilta), osin ihmisen muokkaaman luonnon vaikutusta muuhun kuin ihmisluontoon (betonisillan vaikutus veden virtaamiseen) ja osittain muuta kuin ihmisluontoa (joessa virtaava vesi). Huomionarvoista tässä kuitenkin on, ettei eri kokonaisuuksien vaikutusta toisiinsa tai niiden

laatueroja pyritä systemaattisesti purkamaan (ks. Latour 1993; Wapner 2013).

Näin ollen ei ole olemassa enää ”yhteiskuntaa” tai ”luontoa”, vaan hybridejä ja toimijaverkkoja. Kärjistäen voisi todeta, että hybridiajattelun mukaan on vaikea sanoa, mikä aiheuttaa ilmastonmuutoksen nimenomaan sen takia, ettei ihmiskunnan toimia, kuten esimerkiksi öljy-yhtiöiden toimintaa, pyritä systemaattisesti erottelemaan muusta luonnosta. Vaikka kartesiolaisen perinteen dualismi puretaan hybridiajattelussa onnistuneesti, epäselväksi jäävät kysymykset analyttisistä eroista toimijuudessa ja sen rajauksesta (ks. Malm 2018, luku 2). Toimijuuteen liittyvä keskustelu on tärkeä erityisesti sen takia, että ihmiskunnan valta on kasvanut maapallolla suhteettoman suureksi muuhun elonkehään nähden (Ruuska ja Heikkurinen 2018). Ihmisellä on siis suuri vastuu tekemisistään ja on tärkeää, että näitä tekemisiä ja niiden seurauksia voidaan arvioida suhteessa muuhun luontoon erityisesti ekologisen kriisin aikakaudella.

Fyysisessä ja materiaalisessa mielessä luonto ja yhteiskunta ovat aina olleet tekemisissä toistensa kanssa (Foster 2000). Tämän sekoittuneisuuden tuloksia voidaan kutsua osien ja kokonaisuuksien yhdistelmiksi, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisivat välttämättä hybridejä. Yhteiskunta ja luonto ovat toki ontologisesti sekoittuneita, mutta hybridiajattelussa ei lähtökohtaisesti pyritä tekemään analyttisiä erotteluja siitä, mitä hybrideissä tapahtuu eri toimijoiden vaikutuksesta. Toisin sanoen eri toimijoiden väliset valtasuhteet ja syy-seuraussuhteet jäävät epäselviksi.

Vaikka luonto ja yhteiskunta ovat materiaalisesti sekoittuneita, ne tulisi Hornborgin (2016; 2017) ja Malmin (2018) mukaan pitää erillään analyttisinä kategorioina, mikäli halutaan ymmärtää sosiaalisten järjestelmien ja -suhteiden tai yksittäisten ihmisten valtaa vaikuttaa, muuttaa ja tuhota luontoa. Muussa tapauksessa on vaikea osoittaa syy-seuraussuhteita tai ottaa vastuuta tekojen seurauksista saati edes ymmärtää asioiden sekoittunei-

suutta. Esimerkiksi Meksikonlahdella vuonna 2010 tapahtuneen Deepwater Horizon öljynporaustalon räjähdysten, uppoamisen ja valtavan öljyvuođen syitä tai vastuutahoja olisi vaikea selvittää, mikäli emme lähtökohtaisesti pyrkisi tekemään erotteluja ihmisten tekojen, työskentelymenetelmien ja teknologioiden välillä.

Ajatus materian merkittävydestä ja siitä, että kaikki olemassaoleva on materiaa, on itsestäänselvyys monille. Silti tämä huomio vaikuttaa olevan uusmaterialistisen ajattelun kasvavan suosion taustalla. Malm on kuitenkin todennut (2018, luku 3), että usmaterialistinen ajattelu ei tyydy tähän: ”Materiaalisen käänteän” mukaan kaikella materiaalilla on toimijuus (Develennes ja Dillet 2018). Ilmastonmuutoksen tapauksessa toimijoina eivät siis ole pelkästään ihmiset vaan myös öljy ja kasvihuonekaasut, jotka eivät vain *vaikuta* vaan ovat myös *aktiivisia* toimijoita (Frow 2010; LeCain 2015; Otter 2010). Uusmaterialismin mukaan kaikella, jolla on jokin vaikutus toiseen (esim. kun veitsi leikkaa tomaattia), on myös toimijuus (Latour 2005). Mutta missä tarkoituksenmukaisessa mielessä öljyllä, kivihiilellä tai kasvihuonekaasuilla on toimijuutta? Jos toimijuuden määritelmä on niin laaja, että se menettää merkityksensä, on vaikea nähdä miten se edesauttaa ekologisen tuhon pysäyttämiseksi (Hornborg 2016; Malm 2018). Jälleen hieman kärjistäen jos ”kirjaimellisen konstruktionismin” johtopäätös on, että ihminen voi muokata luontoa miten vain, uusmaterialistinen ajattelu osoittaa kohti toista ääripäätä: ihmiset eivät voi tehdä käytännössä juuri mitään tuhoisan kehityskulun pysäyttämiseksi, sillä emme pyri tekemään eroja toimijuuden tai toimijoiden kesken (Develennes ja Dillet 2018; Malm 2018).

Tämän lisäksi joissakin posthumanistisissa virtauksissa keskeisenä tapahtumana pidetään sitä historiallista hetkeä, jolloin ihminen ei enää ole maapallolla hallitsevassa asemassa, mikä on joidenkin ajattelijoiden mukaan jo täällä (Wolfe 2010), koska esimerkiksi ilmas-

tonmuutoksen takia myrskyt ovat voimistuneet. Näin ollen luonto on ikään kuin ”tullut takaisin”. Ekologisen tuhon lievittämisen ja kestäväen taloudellisen organisoitumisen näkökulmasta posthumanistisia ajattelutapoja voidaan pitää ongelmallisina, mikäli Malmin (2018) tulkinta niistä on oikea: posthumanistinen teoria sanoutuu jossain määrin irti ihmisen vastuusta ”korjata jälkensä”.

Tahdomme ekologisen realismin kautta painottaa sitä, että ihminen on erityisesti talouteen liittyvän toimintansa kautta vaikuttanut ilmastoon sillä tavalla, että myrskyt ovat voimistuneet. Ihmiskunnan toimet ovat myös kiihtyvän luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen taustalla. Mikään muu laji ei ole saanut aikaiseksi tällaista muutosta ja tuhoa (Hamilton 2017). Näin olleen tämän tuhoisan kehityskulun kääntäminen vaatii toimia ennen muuta ihmiskunnalta: sen on lopetettava elämän puitteiden tuhoaminen ja mitä nopeammin sen parempi. Voimme kutsua tämän tilanteen vaatimaa toimintaa metodologiseksi ihmiskeskeisyydeksi, tekemällä eron näin ihmiskunnalta vaadittavaan toimintaan ekologisen kriisin aikakaudella ja ihmiskeskeiseen kulttuuriin tai ajatteluun sinänsä (Malm 2018). Niillä, jotka ovat tuhon saaneet aikaan, on myös vastuu sen korjaamisessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että koko ihmiskunta tulisi vaatia vastuuseen ekologisen kriisin aikaansaamisesta, vaan ennemmin niitä yhteiskuntia, taloudellisia organisaatioita ja ihmisryhmiä, jotka elävät ja toimivat ekologisesti kestävämmällä tavalla (Ulvila ja Wilén 2017).

Seuraavassa osiossa vertaamme humanismin, posthumanismin ja ekologisen realismin ontologisia, epistemologisia ja aksiologisia lähtökohtia ekologisen realismin perusolettamuksiin.

HUMANISMI, POSTHUMANISMI JA

EKOLOGINEN REALISMI VERTAILUSSA

Ekologisen realismin tarkoitus ei ole hylätä humanistista tai posthumanistista ajattelua kokonaan, vaan ennemmin tuoda esille niiden vahvuudet ja heikkoudet esimerkiksi kestävän taloudellisen organisoitumisen näkökulmasta. Alla olevaan taulukkoon (1) ja kuvioon (1) on koottu humanismin, posthumanismin ja ekologisen realismin keskeiset erot ja yhtäläisyydet.

Humanismin ja ekologisen realismin keskeinen ero on siinä, että ekologisessa realismissa ihmisen katsotaan olevan luonnon osa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ihmisten tekemisten tai tekojen seurauksien vaikutuksia pystyttäisi arvioimaan. Vaikka ihminen onkin ”luonnon seassa”, osana muuta luontoa, ei tämä kokonaisuus ole ontologisesti ”litteä”, vaan kullakin luonnon osalla on omat erityiset ja luontaiset tapansa olla olemassa ja

myös oikeus lajityypilliseen elämään ja olemiseen.

Vaikka posthumanistinen ajattelu sanottuun ansiokkaasti irti ihmiskeskeisyydestä ja dualismeista, on se osaltaan törmännyt yllä esitettyihin analyttisiin ja toimijuuteen liittyviin ongelmiin nimenomaan ekologisen kriisin tapauksessa. Mikäli emme pyri systemaattisesti tekemään analyttisiä tai normatiivisia erotteluja asioiden välillä tai purkamaan sitä, miten eri toimijat ja organisaatiot vaikuttavat ilmastonmuutokseen, on hyvin vaikea oikeuttaa vaikkapa hiiliveron tai päästörajoitusten kaltaisia poliittisia toimia. Analyttiset erottelut toimijoiden välillä eivät kuitenkaan merkitse sitä, että ajattelumme olisi dualistista, vaan sitä, että asiat, olennot ja ilmiöt ovat laadultaan erilaisia, jolloin niiden ymmärtäminen ja analysoiminen vaatii erilaisia näkökulmia ja tarkastelutasoja.

Toisaalta hierarkiat eri olentojen ja objektien välillä eivät saa kadota, vaikka kaikkien

TAULUKKO 1: HUMANISMIN, POSTHUMANISMIN JA EKOLOGISEN REALISMIN EROT JA YHTÄLÄISYYDET

	HUMANISMI	POSTHUMANISMI	EKOLOGINEN REALISMI
ONTOLOGIA	Ihminen ja luonto	Ihmisen ja luonnon sekoittuneisuus	Ihminen osana luontoa
EPISTEMOLOGIA	Subjekti-objektidualismi	Toimijaverkot, hybridit ja koosteet	Osat ja kokonaisuudet
AKSOLOGIA	Ihmisen erityisyys	Toimijoiden yhdenvertaisuus	Olientojen yhdenvertaisuus, erityisyys ja luontaisuus

KUVIO 1: HUMANISMIN, POSTHUMANISMIN JA EKOLOGISEN REALISMIN ONTOLOGISET KATSANNOT

olentojen olemassaoloa tuleekin luontokeskeisten periaatteiden mukaisesti kunnioittaa yhdenvertaisina (Heikkurinen ym. 2016). Kokonaisuus on osaa tärkeämpi. Ekosysteemi tarvitsee osiaan mutta ei kaikkia jatkuvasti. Osa taas tarvitsee aina kokonaisuuden. Ihminen ei ole autonominen tai itsenäinen kokonaisuus vaan tarvitsee ympärilleen ekosysteemien verkoston kukoistaakseen. Ekosysteemit eivät kuitenkaan tarvitse ihmisiä samalla tavalla kuin ne tarvitsevat vettä ja auringonvaloa.

Ekologinen realismi pyrkii sanoutumaan irti humanistisen perinteen ihmiskeskeisyydestä, mutta säilyttämään olentojen erityisyyteen, poliittisuuteen ja normatiivisuuteen liittyvät katsantokannat. Ekologinen realismi lainaa posthumanistisesta ajattelusta yhdenvertaisuuden periaatteen ja sekoittuneisuuden idean, mutta näkee ihmisen ennemmin luonnon ja ekosysteemien osana, jolla on omat erityinen historiansa, luontaiset tapansa ja toimijuutensa suhteessa muuhun elonkehään. Lisäksi vaikka ekologinen realismi on ontologiansa puolesta holistinen, ei se sanoudu irti analyttisistä erotteluista eri toimijoiden ja niiden ominaisuuksien kohdalla.

TALOUDELLINEN ORGANISOITUMINEN EKOLOGISEN REALISMIN NÄKÖKULMASTA

Kestävä taloudellinen organisoituminen, eli se kuinka tuotantoon ja kulutukseen liittyvät toimet ja käytännöt kussakin yhteisössä järjestetään ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä ja mielekkäällä tavalla, edellyttää ymmärrystä luonnosta. Ekologisen realismin kautta olemme pyrkiin kehittämään luontokäsitystä, joka ei ole ihmiskeskeinen tai korosta ihmisen erityisyyttä, vaan ennemmin tukisi elämän monimuotoisuutta ja painottaisi ihmisen

riippuvaisuutta muusta luonnosta. Nämä ovat myös tekijöitä, joiden tulisi mielestämme olla kestävä taloudellisen organisoitumisen pohjana. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että ekologinen realismi on luonteeltaan teoreettinen viitekehys, jonka pohjalta kestävä taloudellista organisoitumista voidaan kokeilla, tutkia ja harjoittaa. Paljolti samoin kuin Arne Naess (1989) kehottaa ihmisiä kehittämään omia ”ekosofioitaan”, myös ekologisen realismin pohjalta tapahtuva toiminta on luonteeltaan paikallista ja kontekstisidonnaista. Yksityiskohtaisten toimenpide-ehdotusten sijaan ekologinen realismi asettaa taloudelliselle toiminnalle kehysten, jonka sisällä yksittäiset kestävyteen pyrkivät valinnat ja käytännönratkaisut tehdään. Kyseessä ei siis ole poliittinen toimintaohjelma tai -manifesti vaan olemassa olevat ajattelutavat kyseenalaistava ja haastava tapa käsittää ja lähestyä niin taloutta kuin ihmistoimintaa laajemmin suhteessa muuhun luontoon.

Monimuotoisen elämän säilymisen kannalta avainasemassa ovat aikamme energian ja luonnonresurssien kuluttamisten vähentäminen ja nyky-yhteiskuntien talouskasvulokosta irtautuminen (Joutsenvirta ym. 2016). Esimerkiksi ilman fossiilisten polttoaineiden valtavaa energiapanosta olisivat ihmisten aiheuttamat luonnon muutokset ja tuhot luultavasti jääneet huomattavasti pienemmiksi ja paikallisemmiksi (Hornborg 2001; Malm 2016). Emme voi luonnollisesti enää jättää jo hyödynnettyjä fossiilisia polttoaineita käyttämättä, mutta voimme vielä vaikuttaa niihin, joita ei vielä ole käytetty. Sekä ilmastonmuutoksen että luonnon monimuotoisuuden kannalta on keskeistä, että ne fossiiliset polttoaineet, joita ei ole vielä kaivettu ylös maasta ja merestä, jätetään niin kuin ne nyt ovat (Malm 2018).

Jotta ihmiskunnan ekologinen jalanjälki palautuisi ajan mittaan kestäväälle tasolle ja luonnon monimuotoisuus sekä elämän jatkuminen maapallolla voitaisiin turvata, on niin kutsuttujen ylikuluttavien luokkien vähennet-

tävä energiankäyttöään ja luonnonresurssien kulutustaan tuntuvasti (Ulvila ja Wilén 2017). Ei siis riitä, että esimerkiksi uusiutuvien energiamuotojen osuus kasvaa tai että öljyperäiset muovipakkaukset vaihtuvat kartonkiin, vaan energiakäyttöä ja talouden materiaali-intensiivisyyttä on vähennettävä kokonaisuudessaan. ”Ehtymätön” ja ”puhdas” energialähde olisi nopeasti ajateltuna hyvä asia ilmastonmuutoksen ja ihmiskunnan taloudellisen toimeliaisuuden kannalta. Samalla se olisi todennäköisesti valtava katastrofi muulle maapallon eliökunnalle, mikäli oletetaan, että ihmiskunnan luonnonresursseja ylikuluttavat luokat (mt.) jatkavat samalla kehityksen tiellä, jolla ne ovat olleet erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Ehtymätön energialähde mahdollistaisi laajamittaisen ja teollisen luonnonmuokkauksen jatkamisen, mikä olisi todennäköisesti hyvin tuhoisaa maapallon muulle eliökunnalle ja lopulta ihmiskunnalle itselleen. Ekologisen realismin pohjalta toteutuva taloudellinen organisoituminen pohjautuisi nykyisen välineellisen luontosuhteen ja talouskasvuun perustuvan teollisen sivilisaation hallittuun purkamiseen ja uudelleenorganisoimiseen (ks. Ruuska ja Heikkurinen *tulossa*).

Miten sitten organisoida uudelleen talous, mikäli se ei voi perustua talouskasvulle ja materiaalisen vaurauden kerryttämiselle? Ekologisen realismin näkökulmasta ohjainvina periaatteina ovat tässä kohtaa olentojen yhdenvertaisuus, erityisyys ja luontaisuus. Ihmisen taloudellinen toiminta ei voi raijata tieltään muuta maapallon eliöstöä sillä laajuudella tai intensiteetillä kuin nyt. Se on yksinkertaisesti kestävä, koska se saattaa eliölajit, mukaan lukien ihmisen, suureen sukupuuttovaaraan. Ihmiset tarvitsevat monipuolista ravintoa, suojaa ja vaatteita ylleen sekä sosiaalista kanssakäymistä lajitoveriensa ja muun luonnon kanssa. Näitä voidaan pitää ihmiskunnan ensisijaisina tarpeina, jotka ovat toki riippuvaisia kunkin ekosysteemin ja ihmiskulttuurin laadusta (Ruuska ja Heikkurinen, 2018). Tarveperustaisen näkökulman

avulla on mahdollista hahmotella rajoja ihmisten taloudelliselle toiminnalle sekä kestäväälle hyvinvoinnille suhteessa muuhun elonkehään (Hirvilampi 2015; Joutsenvirta ym. 2016). Ihmisellä voidaan katsoa olevan oikeus pellon raivaamiseen tullakseen toimeen. Tällä tavoin ihminen vie elintilaa muilta eliökunnan edustajilta, mutta hänen syynsä ovat oikeudet, ihminen kun ei selviä hengissä ilman ruokaa. Kaikki elämä vaatii siis jonkun verran tappamista ja kuolemaa (Naess 1989), mutta se mikä ratkaisee, ovat tarpeet tappamisen ja kuoleman takana. Siinä vaiheessa kun ihmisen taloudellisella toiminnalla ei ole enää mitään tekemistä esisijaisten tarpeiden kanssa, voidaan tämä toiminta kyseenalaistaa, koska se todennäköisesti valtaa turhaan tilaa muilta elonkehän asukeilta (Ruuska ja Heikkurinen 2018).

Tarveperustaisen ajattelun mukaisesti huomio taloudellisessa organisoitumisessa paikantuu myös paikkaan, jossa ensisijaiset tarpeet voidaan tyydyttää. Kaupunkiympäristö tarjoaa toki monia virikkeitä ja mahdollisuuksia ihmistenväliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen, mutta ihmiset eivät voi kaupungissa tuottaa tarpeeksi ruokaa tai energiaa kaupunkielämän ylläpitämiseksi. Näin ollen ekologisen realismin näkökulmasta kestävä taloudellinen organisoituminen tarkoittaa suurimmalle osalle ihmisistä paluuta maan äärelle ja omavaraisuuteen pohjautuvien paikallistalouksien kehittämistä. Kysymys siitä, miten maalle palataan, määrittyy esimerkiksi teknologian määrän ja laadun kautta. Lähes kahdeksan miljardin ihmisen maailmassa kestävä taloudellinen organisoituminen on hyvin vaikea ellei mahdollonta toteuttaa resurssi-intensiivisellä teknologialla. Tämä tarkoittaa toisaalta paluuta ”mataliin” teknologioihin, toisaalta lihaksilla tehdyn työn lisääntyvää määrää. Kestävytyteen ja kohtuuteen perustuvan elämän tavoitteena on ensisijaiset tarpeet tyydyttävä ja mielekäs elämä vähäisin resurssipanoksien.

Mikäli hahmotamme maailman luontokeskeisen ajattelun kautta, ihmisen taloudellisella toiminnalla on rajat sekä fyysisessä että

eettisessä mielessä. Ihmisten tulee siis huomioida luonnon kokonaisuus taloudellisessa toimeliaisuudessaan ja ottaa huomioon niiden ekosysteemien reunaehdot, joissa kulloinkin toimitaan. Tämä voi kuulostaa vaikealta tehtävältä modernille ihmiselle, mutta tämän kaltainen ajattelu toisaalta on ollut elinehto luontoperäisille ihmiskulttuureille ja alkuperäiskansoille (Steffen ym. 2015; Salminen 2017). Yhteistä luontokeskeisille tavoille organisoida yhteisön talous on ollut se, ettei luonto pelkisty niissä resurssivarastoksi, vaan se ymmärretään osien kokonaisuutena ja ihminen yhtenä osana tätä kokonaisuutta. Toisena yhdistävänä tekijänä on toiminut ylisukupolvinen ymmärrys ja tieto elinympäristöstä, jossa kyseinen yhteisö on elänyt. Historiallinen tilanteemme on tästä näkökulmasta erityisen traaginen, koska ajallemme on tyypillistä niin luonnollisten elinympäristöjen katoaminen teollisen maanmuokkauksen seurauksena kuin myös ylisukupolvisen luontotietouden asteittainen häviäminen kaupungistumisen ja luonnosta vieraantumisen seurauksena. Nämä seikat tekevät talouden kestävästä uudelleenorganisoinnista, maalle paluusta ja sinne uudelleen juurtumisesta osittain hankalaa, koska

luontoympäristöihin liittyvän ymmärryksen ja tietouden syntyminen vie aikaa (Vadén 2017).

On selvää, ettei ekologisen realismin tapa hahmottaa maailmaa sovi yhteen olemassaolevien talousnäkemysten tai vallitsevan teknistä taloudellisen kulttuurin kanssa. Tämä johtuu siitä, että talouskasvuun ja teknologisoitumiseen nojaava taloutemme on pakotettu laajentumaan aina vain uusille elämänalueille eikä tällainen talous kunnioita esteitä tiellään (Ruuska, 2018). Näin ollen ekologisen realismin luontokeskeiset periaatteet ja arvot ovat jonkinlainen antiteesi modernille kestävämmälle taloudelliselle organisoitumiselle. Tahdomme tämän takia pidättäytyä tarjoamasta reformistisia toimenpide-ehtouksia nykyiselle kasvutaloudelle juuri sen takia, että näkemyksemme mukaan luontokeskeinen taloudellinen organisoituminen ei ole mahdollista, mikäli taloudellisen lisäarvon kerryttäminen on yksi yhteiskunnan keskeisistä tavoitteista. Pyrkimyksenämme on ollut vaihtoehdoisen luontokäsityksen ja luontokeskeisen periaatteiden hahmotteleminen, joiden pohjalta myös kestävä taloudellinen organisoituminen voisi tapahtua tulevaisuudessa.

KIRJALLISUUS

- Archer, M., Bhaskar, R., Collier, A., Lawson, T. and Norrie, A. (1998). *Critical Realism: Essential Readings*. Oxon, Routledge.
- Bannon, B. E. (2014). *From Mastery to Mystery: A Phenomenological Foundation for an Environmental Ethic*. Athens, Ohio University Press.
- Bateson, G. (1979). *Mind and Nature: A necessary Unity*. New York, E. P. Dutton.
- Benton, T. (1989). "Marxism and Natural Limits: An Ecological Critique and Reconstruction." *New Left Review*, 178, 51-86.
- Bettini, G., Karaliotas, L. (2013). "Exploring the limits of peak oil: naturalising the political, de-politicising energy." *The Geographical Journal*. 179 (4), 331-341.
- Barad, K. (2003). "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter." *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28 (3), 801-831.
- Bhaskar, R. (1983). "Materialism." Teoksessa *A Dictionary of Marxist Thought*, Bottomore, T. (toim.), Oxford: Blackwell, 1983, 324)
- Biro, A. (2009). *Denaturalizing Ecological Politics: Alienation from Nature from Rousseau to the Frankfurt School and Beyond*. Toronto, University of Toronto Press.
- Bonnedahl, K. J. ja Caramujo, M. J. (2019). "Beyond an absolving role for sustainable development: Assessing consumption as a basis for sustainable societies." *Sustainable Development*, 27(1), 61-68.
- Bonnedahl, K. J. ja Heikkurinen, P. (2018). *Strongly Sustainable Societies: Organising Human activities on a Hot and Full Earth*. Lontoo ja New York, Earthscan, Routledge.

- Bohm, S., Bharucha, Z. P., and Pretty, J. (2015). *Ecocultures: Blueprints for Sustainable Communities*. Oxon and New York, Routledge.
- Coole, D. & Frost, S. (2010). *New Materialism: Ontology, Agency, Politics*. Durham, Duke University Press.
- Crutzen, P.J. (2002). "Geology of mankind." *Nature* 415, 23–23.
- Crutzen, P.J. ja Stoermer, E.F. (2000) "The Anthropocene." *Global Change Newsletter* 41: 17–18.
- Ceballos, G., Ehrlich, P.R., Barnosky, A.D., García, A., Pringle, R.M., Palmer, T.M. (2015). "Accelerated modern humaneinduced species losses: entering the sixth mass extinction." *Sci. Adv.* 1, e1400253.
- Daly, H.E. (1996). "Beyond Growth. Boston, Beacon Press.
- Develennes, C. ja Dillet, B. (2018). Questioning New Materialisms: An Introduction." *Theory, Culture & Society* 35(7–8): 5–20.
- Elder-Vass, D. (2015). "Disassembling Actor-Network Theory." *Philosophy of the Social Sciences* 45 (1): 100–121.
- Foster, J.B. (2000). *Marx's Ecology: Materialism and Nature*. New York, Monthly Review Press.
- Foster, J. B. (2009). *Ecological Revolution – Making Peace with the Planet*. New York, Monthly Review Press.
- Frow, J. (2010). "Matter and Materialism: A Brief Pre-History of the Present." Teoksessa Bennett, T. ja Joyce, P. (toim.). *Material Powers: Cultural Studies, History and the Material Turn*. Abingdon, Routledge, 25–37.
- Foucault, M. (1970). *The Order of things: An Archaeology of the Human sciences*. New York, Vintage Books.
- Foucault, M. (1984). "What is Enlightenment?" Teoksessa Rabinow, P. (toim.). *The Foucault Reader*. New York, Pantheon, 31–50.
- Georgescu-Roegen, N. (1975). "Energy and economic myths." *Southern Economic Journal*, 347–381.
- Heidegger, M. (1977). *The Question Concerning Technology and Other Essays*. New York, Garland Publishing.
- Heidegger, M. (1978). "Letter on Humanism." Teoksessa *Basic Writings: Nine Key Essays*. Kääntänyt Krell Farrell, D. Lontoo, Routledge.
- Hamilton, C. (2017). *Defiant Earth: the fate of humans in the Anthropocene*. New South Wales, Allen & Unwin Press.
- Haraway, D. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Cthulucene*. Durham, Duke University Press.
- Heikkurinen, P., Rinkinen, J., Järvensivu, T., Wilén, K. ja Ruuska, T. (2016). *Organising in the Anthropocene: an ontological outline for ecocentric theorising*. Journal of Cleaner Production 113, 705–714.
- Heikkurinen, P. (toim.) (2017). *Sustainability and Peaceful Coexistence for the Anthropocene*. New York ja Lontoo, Routledge.
- Hirvilampi, T. (2015). *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuksia, 136.
- Hornborg, A. (2001). *The Power of the Machine: Global Inequalities of Economy, Technology, and Environment*. Walnut Creek, AltaMira Press.
- Hornborg, A. (2016). *Global Magic: Technologies of Appropriation from Ancient Rome to Wall Street*. Houndmills, Palgrave Macmillan.
- Hornborg, A. (2017). "Artifacts Have Consequences, Not Agency: Toward a Critical Theory of Global Environmental History." *European Journal of Social Theory* 20 (1), 95–110.
- Joutsenvirta, M., Hirvilampi, T., Ulvila, M. ja Wilén, K. (2016). *Talous kasvun jälkeen*. Helsinki, Gaudeamus.
- Ketola, T. (2008). "A holistic corporate responsibility model: Integrating values, discourses and actions." *Journal of Business Ethics*, 80 (3), 419–435.
- Latour, B. (1993). *We Have Never Been Modern*. Cambridge, Harvard University Press.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford, Oxford University Press.
- Latour, B. (2014). "Agency at the time of the Anthropocene." *New Literary History*, 45, 1–18.
- LeCain, T.J. (2015). "Against the Anthropocene: A Neo-Materialist Perspective." *International Journal for History, Culture and Modernity* 3 (1), 1–28.
- Malm, A. (2016). *Fossil Capital: The Rise of Steam Power and the Roots of Global Warming*. Lontoo ja New York, Verso.
- Malm, A. (2018). *The Progress of This Storm: Nature and Society in a Warming World*. Lontoo ja New York, Verso.
- Marx, K. ([1867] 2013). *Pääoma: poliittisen taloustieteen arvostelua. 1 osa*. Helsinki: TA-tieto.
- Marx, K. ja Engels, F. ([1846] 1998). *The German Ideology*. New York, Prometheus Books.
- Naess, A. (1989). *Ecology, community and lifestyle*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Naess, A. & Sessions, G., (1984). *A Deep Ecology Eight Point Platform*. Saatavilla www.deepecology.org/platform.htm
- Oittinen, V. (2011). "Tulevaisuuden etiikka Spinozan ja Linkolan välissä." *Tieteessä tapahtuu* 2, 11–16.

- Otter, C. (2010). "Locating Matter: The Place of Materiality in Urban History." Teoksessa Bennett, T. ja Joyce, P. (toim.). *Material Powers: Cultural Studies, History and the Material Turn*. Abingdon: Routledge, 38-59.
- Platon, (1999). *Teokset: Viides osa, Sofisti; Valtiomies; Timaios; Kritias; Filebos*. Helsinki, Otava.
- Purser, R.E., Park, C. ja Montuori, A. (1995). "Limits to anthropocentrism: toward an ecocentric organization paradigm?" *Academy of Management Review* 20, 1053-1089.
- Pylkkö, P. (2011). *Marxin viherpäivityksen vakavasta uskottavuusvajasta – Jukka Heiskasen Marx-tulkinnan tarkastelua*. Kustantamo Uuni. Saatavilla: www.uunikustannus.fi.
- Ruuska, T. (2018). *Reproduction Revisited: Capitalism, Higher Education and Ecological Crisis*. MayflyBooks. Saatavilla: www.mayflybooks.org.
- Ruuska, T. ja Heikkurinen, P. (2018). "Väkivalta ihmisen aikakaudella." *Tieteessä tapahtuu* 3, 11-16.
- Ruuska, T. ja Heikkurinen, P. (tulossa). "Elonkehä ei rahaa eikä teknologiaa kaipaa: Kohti syvävihreää ilmastoagendaa." *Elonkehä*, 2/2019.
- Salminen, A. (2017). *Kirjeitä tulevaisuudesta – Ääniä maapallon säästymisestä*. Helsinki, Siemenpuusäätiö.
- Soper, K. (1986) *Humanism and Anti-Humanism*. La Salle, Open Court Press.
- Soper, K. (1995). *What is Nature? Culture, Politics and the Nonhuman*. Oxford, Blackwell.
- Starik, M., Rands, G.P. (1995). "Weaving an integrated web: multilevel and multisystem perspectives of ecologically sustainable organizations." *Academy of Management Review* 20, 908-935.
- Steffen, W., Broadgate, W., Deutsch, L., Gaffney, O., Ludwig, C. (2015). "The trajectory of the Anthropocene: The Great Acceleration." *The Anthropocene Review* 2, 81-98.
- Taylor, C. (1992). *Sources of the Self*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Taylor, C. (2007). *A Secular Age*. Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press.
- Toivanen, T. ja Pelttari, M. (2017). "Tämä ihmisen maailma? Planeetan hätätila, antroposeenikertomuksen kriittikki ja antroposeenin vaihtoehtoinen historia." *Tiede ja edistys*, 1(42), 6-35.
- Ulvila, M. ja Wilén, K. (2017). "Engaging with the Plutocene: moving towards degrowth and postcapitalist futures." Teoksessa Heikkurinen, P. (toim.). *Sustainability and Peaceful Coexistence for the Anthropocene*. New York ja Lontoo, Routledge, 119-139.
- Vadén, T. (2017). "Jälkisanat." Teoksessa Salminen, A. (toim.) *Kirjeitä tulevaisuudesta – Ääniä maapallon säästymisestä* Salminen, Helsinki, Siemenpuusäätiö.
- Von Wright, G. H (1987) *Tiede ja ihmisjärki – Suunnitusyritys*. Helsinki, Otava.
- Wapner, P. (2013). *Living Through the End of Nature: The Future of American Environmentalism*. Cambridge, MIT Press.
- Waters, C.N., Zalasiewicz, J., Summerhayes, C., Barnosky, A.D., Poirier, C., Galuszka, A., Cearreta, A., Edgeworth, M., Ellis, E., Ellis, M., Jeandel, C., Leinfelder, R., McNeill, J.R., Richer, D., Steffen, W., Syvitski, J., Vidas, D., Wapner, M., Williams, M., An, Z., Grinevald, J., Odada, E., Oreskes, N. and Wolfe, A.P. (2016). "The Anthropocene is functionally and stratigraphically distinct from the Holocene." *Science* 351(6269): aad2622-1-10.
- Wendling, A. (2009). *Karl Marx on Technology and Alienation*. Lontoo, Palgrave Macmillan.
- White, L. Jr. (1967). "The Historical Roots of Ecological Crisis." *Science* 155, 3767, 1203-1207.
- Wolfe, C. (2010). *What Is Posthumanism?* Minneapolis, University of Minnesota Press.